

חבל נחלתו

בדברים שאין בהם עיקר..."

את התפילין קדימה והן בולטות מעל אפו כמצחיית כובע.

ג. יש חובשים כיפה מעל מקום שמוחו של תינוק רופס וממילא כאשר הם מניחים תפילין של ראש הם דוחפים אותם קדימה, ואז במקום שהתפילין יהיו במקומם והכיפה תוזז לאחור הם מניחים תפילין שלא במקומם.

ד. יש חסידים החובשים כובע בזמן הנחת תפילין וממילא אין מקום בראש לשניהם והם דוחפים את התפילין קדימה. וכל אחד צריך לבדוק את עצמו שיניח תפילין במקומן.

מסקנה

הארכתי להביא מכל גדולי הפוסקים שמוטל עלינו מאד להתחזק במצוה זו, ועל כל רב ותלמיד חכם להדריך ולהזהיר במקומו ובתחומי השפעתו, כדי להתחזק במצוה רופפת שבידינו. ונראה לי שכמה סיבות בימינו להנחה שלא במקומן:

- א. אי ידיעה.
- ב. מי שרוצה לכסות את ראשו בטלית וכדי שכל ראשו יהיה מכוסה הוא דוחף

סימן ב

ברכת שהחיינו בהנחת תפילין

אומר: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב, וצריך לברך עליו כל שבעה. העושה ציצית לעצמו אומר: ברוך שהחיינו, כשהוא מתעטף אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להתעטף בציצית, וצריך לברך עליהן בכל יום. **העושה תפילין לעצמו אומר: ברוך שהחיינו**, כשהוא מניח ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין, מאימתי מניחן בשחרית לא הניחן בשחרית מניחן כל היום כולו".

לפי התוספתא מברך כשעושה את התפילין שהחיינו, ואינו מברך בהנחה אף לא בהנחה הראשונה. ודין זה תקף אף לגבי סוכה, לולב וציצית.

אנו איננו נוהגים כן, אלא אין מברכים בעשיה, אבל בקיום המצוה בפעם הראשונה בסוכה ולולב מברכים שהחיינו ולגבי ציצית ותפילין נדון להלן. ונראה

שאלה

בני נכנס למצוות, הוא התחיל להניח תפילין זמן מה לפני בר המצוה, האם בהנחה הראשונה בתור בר מצוה הוא צריך לברך על התפילין שהחיינו, האם היה צריך לברך כאשר התחיל להניח בקטנותו?

תשובה

א. התוספתא (ברכות פ"ו הל' ט"ז) אומרת:

"העושה כל המצות מברך עליהן. העושה סוכה לעצמו אומר: ברוך שהגיענו לזמן הזה. נכנס לישב בה אומר: ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה, משברך עליה יום ראשון שוב אינו צריך לברך. "העושה לולב לעצמו אומר: ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, כשהוא נוטלו

סימן ב – ברכת שהחיינו בהנחת תפילין

(עירובין ד' מ:) דבעינן מידי דאתי מזמן לזמן וקשה מפדיון הבן.

תוספות מנסה לתת קריטריון שעל פיו תקנו שהחיינו על קיום מצוה, ומבין שלפי הבבלי שהחיינו של עשיית מכשיר המצוה הועבר לקיום המצוה. ומסיק שמברכים על מצוה שיש בה שמחה ומגיעה מזמן לזמן. אבל על כלים חדשים לפי רב שרירא גאון אין מברכים. כאמור בעירובין שרק מצוה המגיעה מזמן לזמן מברכים עליה (שם ברכה על ימים טובים ויוה"כ). ונשאר בשאלה מפדיון הבן שלפי רש"ג אין לברך עליה והלא אמור בסוף פסחים (קכא ע"ב): "ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה – כהן מברך או אבי הבן מברך? כהן מברך – דקמטי הנאה לידיה, או אבי הבן מברך – דקא עביד מצוה? לא הוה בידיה: אתא שאיל ביה מדרשא, אמרו ליה: אבי הבן מברך שתיים, והלכתא: אבי הבן מברך שתיים." וא"כ עולה שעל מצוה שמקיימה פעם בחייו מברך, וכהן אע"פ שמקבל חמישה סלעים ונהנה אף הנאה חומרית מקיום המצוה אינו מברך.

ג. תוספות הרא"ש בסוכה שואל את שאלת התוס' ומתרץ: "זי"ל דלא שייך לברך שהחיינו בעשיית מצוה אלא מצוה הבאה מזמן לזמן, והא דמברכין שהחיינו על פדיון הבן ולא מברכין בשעת המילה שעדיין אינו בר קיימא ולא יצא עדיין מתורת נפל, והא דמברכין שהחיינו על קריאת מגלה ואקריאת הלל אין מברכין איכא למימר פרסומי ניסא שאני."

שאנו העברנו את ברכת שהחיינו מהכנת המכשיר לקיום המצוה בפעם הראשונה, ועל כן היה מן הראוי לברך על ציצית ותפילין בקיומם בפעם הראשונה. ואע"פ שלפחות תפילין רוב הציבור אינו עושה אותם בידיים אלא קונה אותם מסופר. ואולי זה הגורם שאיננו מברכים על עשייה כדי שלא לחלק.

ב. בסוכה (מו ע"א) הובאה הלכה ט (וצורפה הפיסקה לגבי לולב) מהתוספתא, וכתבו על כך תוספות: "העושה סוכה לעצמו מברך שהחיינו – צריך לפרש טעם מאי שנא דיש מצות שתקינו לברך שהחיינו ויש מצות שלא תקינו. בעשיית סוכה ולולב תקינו כדאשכחן הכא, ובעשיית ציצית ותפילין לא תקינו, כדמוכח פרק התכלת (ג"ז שם) דמפרש ר' יוחנן מאי מברך אתפילין של יד ותפילין של ראש ואילו לעשות תפילין לא מברך דלא חשיב ליה. וכמו כן יש לדקדק דשהחיינו נמי לא מברך מדלא חשיב לה', וכן אפדיון הבן מברך שהחיינו כדאיתא בסוף פרק ערבי פסחים (פסחים דף קכא:) ואילו אמילה לא מברך מדלא חשיב בפ' התכלת (מנחות שם) ובסוף ר"א דמילה (שבת דף קלז:) בהדי ברכות של מילה וכן אקריאת מגילה מברך שהחיינו כדאיתא בריש הקורא את המגילה עומד (מגילה דף כא:) ואילו אקריאת הלל לא מברך, ונראה דמצוה שיש עליה שמחה תקנו שהחיינו ודאמרינן בהרואה (ברכות דף נד.) דמברך על כלים חדשים כתב רב שרירא גאון דלא סמיכין עלה דמסקינן בפרק בכל מערבין

1. נראה שלפני תוספות לא היתה התוספתא שלפנינו ועל כן לא מביאים שבתוספתא מפורש שמברכים אף על ציצית ותפילין.

חבל נחלתו

שאינה תלויה בזמן במעגל השנתי. ועי' שו"ת הרשב"א (ח"א סי' רמה) שאף הוא סבר בעיקרון כתוס', וכן בעל העיטור כפי שיובא להלן. וכ"נ מדברי תרומת הדשן (סי' לו). ועי' שו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן קצה) וספר אבודרהם (ברכת המצות ומשפטיהם).
ד. הרמב"ם בהלכות ברכות (פ"א ה"ט) כתב:

"כל מצוה שהיא מזמן לזמן כגון שופר² וסוכה ולולב ומקרא מגילה ונר חנוכה, וכן כל מצוה ומצוה שהיא קניין לו כגון ציצית ותפילין ומזוזה ומעקה, וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצוייה בכל עת שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן, כגון מילת בנו³ ופדיון הבן מברך עליה בשעת עשייתה שהחיינו, ואם לא בירך על סוכה ולולב וכיוצא בהם שהחיינו בשעת עשייה מברך עליהן שהחיינו בשעה שיצא ידי חובתו בהן וכן כל כיוצא בהן".

מתבאר מדברי הרמב"ם שהוא הכיר כנראה את הבריתות בתוספתא, ונטל את הגדר של זמן וקניין (כלים חדשים) כגדר הקובע. אולם בניגוד לרא"ש והר"ן ממייין את מצוות הזמן לשלשה חלקים כשכל אחד גורם לברך שהחיינו על המצוה. א. הבאות פעם בשנה. ב. מצוות שיש בהם קניין. ג. מצוות שאינן תדירות ואדם מקיימן כשמזדמנות לו, מפני שדומות לכאלה הבאות פעם בשנה. ומברך בשעת עשיית המכשיר או הקניה ואם לא בשעת קיום המצוה. לפי הרמב"ם יש לברך על ציצית ותפילין לפי הקריטריון השני

עולה שהרא"ש נותן קריטריון דומה לברכת שהחיינו: מצוה הבאה מזמן לזמן. ולכן מצוה שאינה קבועה והיא מזדמנת לו פעם בחייו מברך עליה ולגבי מילה טעם מיוחד שאין מברכים משום שהתינוק עדיין אינו בר קיימא. ומשווה בין מצוות דרבנן שעל מגילה מברכים ועל הלל אין מברכים ומתירן שבמגילה יש פרסומי ניסא.

הר"ן (על הרי"ף סוכה כב ע"ב) מביא את שאלת התוס' ומתירן: "ולי נראה דשהחיינו דמצוות בזמן תלי כדמוכח בסוף פרק בכל מערבין (דף מ ב) דאמרי' בר"ה ויוה"כ דכיון דזמון לזמן קאתי אומר עלייהו זמן הלכך סוכה ולולב ומקרא מגילה מזמן לזמן קאתי ופדיון הבן אע"ג דלאו מזמן לזמן קאתי אפ"ה כיון שהיא מצוה תלויה בזמן ל' יום של תינוק שיצא מכלל נפל ונכנס לכלל קיימא וחיות שפיר שייך לברוכי ביה שהחיינו, אבל תפילין ומילה לא תלו בזמן והלל של ב' ימים טובים נמי אע"ג דתלו בזמן כיון שתקנו לומר על כל צרה וצרה שלא תבא על הצבור אין זמנו קבוע. וצ"ע לפ"ז למה אין מברכין זמן על ספירת העומר וראיתי מי שכתב שאם לא ספר בלילה לא יספר ביום כדתנן כל הלילה כשר לספירת העומר משמע דהא ביום לא יצא ומשום הכי לא אמרינן ביה זמן".

נראה מהר"ן שס"ל כרא"ש ותוס' ונותן נימוקים שונים כדי לקשור את המצוות לזמן. אולם מצוה שמקיימה מידי יום ביומו אין מברך עליה שהחיינו, כיון

2. כ"פ בהלכות שופר פ"ג ה"י.

3. כ"פ בהלכות מילה פ"ג ה"ג.

סימן ב – ברכת שהחיינו בהנחת תפילין

שהזכיר אם מכשיר המצוה (ציצית, תפילין) שייך למקיימה. וכן בהלכות תמידין ומוספין (פ"ז הי"ח) פסק: "וכל המקריב מנחה מן החדש תחילה מברך שהחיינו"⁴. והכסף משנה לאחר שהביא את המקורות בש"ס לגבי מצוות שנאמר במפורש שמברכים שהחיינו⁵ כתב: "אך שופר ומזוזה ומעקה יליף להו מהני". ה. בשו"ת הרמב"ם (סי' קמא) בתשובותיו לחכמי העיר צור (בלבנון) הרמב"ם מסביר את דרכו: "השאלה הכ"ג שאלה היתחייב על קביעת מזוזה ולבישת תפילין וציצית, כשהיתה לו מזוזה ונעקרה ועשה אחרת או שנקרעו התפילין שלו ועשה אחרים או שסם ציצית חדשה, וכן כל המצות, היתחייב בעשיתן ברכת זמן אם לאו?

"התשובה לשון התוספתא בסוף ברכות כל המצות מברכין עליהם שהגיענו. העושה סוכה לעצמו ואמר ברוך שהגיענו. העושה לולב לעצמו ואמר ברוך שהגיענו. נטלו וכו'. [העושה ציצית לעצמו ואמר ברוך שהגיענו. כשהוא מתעטף וכו']. העושה תפילין לעצמו מברך שהגיענו. כשהוא מניח וכו'. ושם ג"כ בפרק הרביעי של ברכות נאמר היה מקריב מנחות בירושלים, ואמר ברוך שהגיענו. היה מקריב זבחים בירושלים, ואמר ברוך שהגיענו, וכשהוא מקריב, ואמר בא"י אמ"ה אקב"ו להקריב את הזבח. **שהמצות יברך עליה בתחילת עשייתן שהחיינו**⁶. והמצות נחלקות בזה לשלשה חלקים. הראשון בהם, שכל מצות עשה, בין של תורה בין של דבריהם, שמחייבת מזמן לזמן. כגון סוכה ושופר ולולב ונר חנוכה ומקרא מגלה, יברך עליהן שהחיינו, וזה ידוע ומפורסם אצל כל

4. כך נאמר בברכות (לז ע"ב) ומקורו מתוספתא ברכות פ"ה הכ"ב): "דתניא: היה עומד ומקריב מנחות בירושלים, ואמר: ברוך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה". ופרש רש"י: "אומר ברוך שהחיינו – אם לא הביא מנחות זה ימים רבים". ולפי רש"י המדובר במביא ולא בכהן העובד. ובמנחות (עה ע"ב) פרש"י: "כגון שלא הקריב כהן זה עדיין מנחה מימיו או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר ואמר כהן שהחיינו". היינו בכהן המקריב פעם ראשונה או בשמביא מנחה חדשה (כרמב"ם). תוס' הקשה על רש"י ובאר בכהן העובד ראשון במשמרתו וכיון שעובדים רק פעמיים בשנה בקביעות (פרט לרגלים) מברך שהחיינו. והרשב"א מפרש שבכל הקרבנות מברכים כיון שהמשמרות עובדות רק פעמיים בשנה. וכן בתוספות הרא"ש כתב: "הילכך נראה דבכל מנחה שכהן מקריב וכן כל זבח מברך שהחיינו וכן שנוי בתוספתא לפי שהיו שם כ"ד משמרות ומתחלפות פעמים בשנה וכיון שיש להם זמן קבוע מברך שהחיינו".
5. ולפניו היתה התוספתא אף לגבי ציצית ותפילין.
6. ומכאן קושיה על דברי שו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' יד אות ד) שכתב: "הטעם שאין מברכין שהחיינו על התחייבות במצוות הטעם שכן שהגיע ל"ג שנה שנתחייב במצות וכן בת שהגיעה ל"ב שנה אין מברכין שהחיינו, הוא שעל חדוש חיוב המצוה תקנו לברך שהחיינו ולא כשבהמצוה ליכא חדוש זמן אלא בהגברא, כי מכיון שישנו בהחיוב מצד קבלת התורה שגם לקטנים איכא ענין קבלת התורה שאבותינו קבלו לדורי דורות עולם, כבר ליכא ענין חדוש בהגברא דתיכף כשיסתלקו הפטור מצד קטנות הוא בהחיוב". ועי' לקמן בדברי החת"ס ומשמע ממנו שאף מי שהתחדשות אצלו כמו מי שעתה הוא מקריב קרבנות או מנחות מברך שהחיינו ומקורו מברכות ומנחות.

חבל נחלתו

הרדב"ז (שו"ת מכת"י ח"ח סי' ה):
"שאלת: ממני אודיעך דעתך, במי שקנה תפילין חדשים אם מברך עליהם שהחיינו. "תשובה: לא ידעתי מקום לשאלה זו, שאם הם חדשים לו, כלומר שלא היו לו תפילין ועתה קנה אותם לקיים המצוה, פשיטא שיברך עליהם דמאי שנא מכל שאר המצוות סוכה ולולב ושופר ומעקה, וכן כתב הרמב"ם ז"ל בהדיא פרק י"א מהלכות ברכות (ה"ט) וז"ל, כל מצוה שהיא מזמן לזמן כגון שופר וכו', וכן כל מצוה שהיא קנין לו כגון ציצית ותפילין וכו', וכן מצוה שאינה תדירה וכו' כגון מילת בנו ופדיון הבן, מברך עליה בשעת עשייתה שהחיינו, ואם לא בירך על סוכה ולולב וכיוצא בהן שהחיינו בשעת עשיה, מברך עליהן בשעה שיצא בהם ידי חובתו, וכן כל כיוצא בזה.
"ואפילו יש לו תפילין אחרים וקנה אלו כדי שיהיו לו שנים, למה לא יברך עליהם, מי גרע מקונה כלים חדשים שחייב לברך עליהם אפילו שיש לו כמה כיוצא בהם, ובתפילין כולוהו איתנהו, דאי הוה משום שמחה הא כתיב שש אנכי על אמרתך, ואי משום דחשיבי, אין לך כלי חשוב מתפילין, ואי משום מלבוש הרי הם מלבוש, דהכי קילין [נרובין צ"ה ע"א] במוצא תפילין דמכניסן זוג זוג דרך מלבוש, הלכך איני רואה טעם לפטור אותו מברכת שהחיינו. "והוי יודע דלאו דוקא חדשים אלא אפילו שחקים נמי חייב לברך, והכי איתא בהדיא בירושלמי [ברכות פ"ט ה"ג] א"ר חייא לא סוף דבר חדשים אפילו שחקים כאלו חדשים ע"כ, וכתבו בשם רבנו יהודה ז"ל ודוקא שחקים החשובים כעין חדשים ע"כ והאי טעמא לא שייך בתפילין דכולוהו חשובים נינהו, וזה פשוט ולא היה כדאי

אחד. והחלק השני כל מצוה, **שהיא קניין האדם ורכישת דבר**, כגון ציצית ותפילין ומזוזה ומעקה, גם עליה יברך תחילת עשיתן שהחיינו, לא תהי זו פחותה מקונה כלים חדשים או בונה בית חדש. וראיה לזה ממה שאמרה הבריתא בדבר ברכת הזמן על הציצית ועל התפילין, אחרי מה שאמרה כל המצוות מברכין עליהן שהחיינו והגיענו. והחלק השלישי כל מצוה **שאינה תדירה ואין האדם מתמיד בעשייתה בכל עת**, משום שאע"פ שאינה מיוחדת בזמן, דומה היא הואיל ואין חיובה מתמיד, למצוה שהיא מזמן לזמן, ולכן מברכין עליה שהחיינו, כמו שאמרה הבריתא במקריב מנחות ומקריב קרבנות וכמו שנתבאר בתלמוד בפדיון הבן, שאבי הבן מברך שתיים, אשר קדשנו וכו' ושהחיינו וכו'. (והקש) זה עצמו במילה, שאבי הבן מברך שהחיינו, (דמאי) שנא, למה יברך שהחיינו על פדיונו ולא יברך שהחיינו על מילתו, ולא הזכיר זאת בבריתא ולא בתלמוד, להיותו ידוע ומפורסם, שכל המצוות מברך עליהן שהחיינו. הלא בפדיון הבן לא שאל התלמוד, התתחייב על זה ברכת זמן אם לא תתחייב, אלא באה (השאלה), האבי הבן מברך, הואיל והוא הוא המחויב במצוה זו, או הכהן מברך, הואיל ומטיא הנאה לידיה. מכאן ראיה, שהעניין ברור ומחזור, שאי אפשר בלא (ברכת) זמן, והשאלה לא באה אלא על מי שיברכנה, ולא הבאנו אלו הג' חלקים אלא להוציא האחרים, **לפי שמי שהפריש חלה או תרומה או מעשרות או טמא שטבל**, לא יברך שהחיינו על עשית אלו המצוות ודומיהן, הואיל ואינן בכלל חלק מן החלקים שבארנו. ואלו העניינים כולם מבוארים בחיבורנו הגדול".
ו. מחזיק בשיטת הרמב"ם ומחזקה

לישאל עליו. ומי שרגיל להניח שתי תפילין כדי לצאת ידי המחלוקת ומניחן בבת אחת, מברך על שניהם. אבל בזה אחר זה לא, משום ספק ברכה לבטלה, לענין ברכת שהחיינו אם קנה אותם זה אחר זה מברך לכל אחד בפני עצמו⁷, דלא גריעי מכלים חדשים דשמח הוא בהם לקיים המצוה לדעת הכל, וחשיבות נמי אית בהו אפילו שהם פסולים לדעת בר פלוגתיה, דאיכא בהו כמה אזהרות וכמה פרשיות, הילכך לכל אחד מברך ברכת שהחיינו, ואין בכאן ספק ברכה בטלה, שאין הברכה על המצוה אלא על השמחה, ומיהו אם קנה שניהם כאחד ברכה אחד לשניהם, וכן לשני חתנים וכן לשתי מילות, וכן כתבו הפוסקים. והנראה לעניות דעתי כתבתי⁸.

ז. בספר הרוקח (המשך הלכות ברכות סי' שעא) הביא מרבתי כללים לברכת שהחיינו: "רבינו יב"ק משפירא זצ"ל כל מצוה שזמנה קבוע או כל מצוה שעל האדם לעשות ולא עשאה ומתחנך לכתחילה צריך לברך שהחיינו. ועל כל דבר של שמחה והנאה לפרקים ונהנה צריך לברך שהחיינו. בפרק בכל מערבין (דף מ) אומר זמן בשלשה רגלים שכתוב בהן אלה מועדי ה' מקראי קדש. צריך לברך על קדושת המועד הוא זמן שהחיינו. ומאחר שאפילו אין שופר ולא לולב ולא סוכה צריך זמן על קדושת היום צריך להזכיר על קדושת היום בפני עצמה ועל המצות בפני עצמה על שופר ועל לולב ועל סוכה. ובמס' סוכה בפ' לולב וערבה (דף מו) ובמנחות בפ' התכלת (דף מב) בשנת

עשיית לולב וסוכה מברך שהחיינו דכתיב חג הסוכות תעשה לך. ויליף לולב מסוכה אבל שופר לא כתיב עשייה, והטלית שבכל יום ויום אין זמן. ולא בעשיית תפילין בפרק התכלת ולא על מצה ומרור לפי שברכו בברכת אשר גאלנו והגיענו הלילה הזה. ולא על העומר לפי שאינו אלא זכר בעלמא כדאמר במנחות בפ' ר' ישמעאל. וגם אין היכר בימים. וי"ט שני מברכין ברגלים זמן כי היכי דלא לזולו ביה. וראש השנה שיש לימנות י' ימים מיום ראשון אין לומר זמן ביום שני והיא קדושה אחת. וחנוכה שקבעו ההדלקה מפני פך שמן כדאי' בפ' במה מדליקין (דף כא) קבעו זמן לילה ראשונה דהדלקה עושה מצוה. ועל ההלל אין מברך זמן שאין לברך זמן אלא על הגוף של מצוה שהיא באה מחמ' זמן כגון ימים טובים שמקריבין מוספין כדאמר בפ' אין נערכין (דף יג). פורים בקריאת מגילה בלילה מברך זמן כמו ההדלקה בחנוכה וקריאת המגילה פרסומי ניסא על כן מברך שהחיינו. על ביעור חמץ אין מברכין שהחיינו שאין היכר מצוה בלילה שהעיקר ביום. בפ' א' דפסחים אך ביום הראשון. ואחר שאכל חמץ אחר בדיקתו אין היכר עד ר' שעות. ואע"ג דבירושלמי דברכו' בפרק הרואה ובתוספתא דברכות העושה סוכה ולולב אומר זמן ולעשות אין הלכה כן כדמשמע בפ' התכלת (דף מב) דלא מברך לעשות. ומה שמברך על עשיית סוכה ולולב זמן שהיא מצוה הניכרת שיש לה לעשות מבעוד יום. אבל מצוה שאין עשייתה היכר כי אם בשעה שאוכלה

7. בשו"ת בית שערים (או"ח סי' ל) נשאל אם לברך שהחיינו כשמניח פעם ראשון תפילין דר"ת ומסיק שלא יברך.

חבל נחלתו

בורא שמן ארצנו דחביבא ליה ב'פ' כיצד מברכין (דף מב) [דף מג] וכבן זומא כשראה אוכלוסא בהר הבית בירך ברוך שברא כל אלו לשמשו. **הרי לפי הנאת האדם צריך לברך** והנאת סיוס התורה והתחלת התורה בשמחת תורה לחותן מברך שהחיינו וקיימנו והגיענו.

עולים מדברי הרוקח כמה כללים חדשים: מצוה שזמנה קבוע, או מצוה שמתחנך לה בפעם הראשונה מברך שהחיינו, ומחדש שלפי הנאת האדם מברך ועל כן העולה לתורה ומסיים ומתחיל את התורה מברך שהחיינו! ואילו על מצוה שאין היכר בעשייתה כגון מצה לפסח, או על מצוה שהיא באה מחמת היום אבל אינה קשורה במישרין ליום אין מברך שהחיינו ולכן על הלל בימים טובים אינו מברך אבל על המוספין באותם ימים מברך.

ח. בשירי ברכה (י"ד סי' ר ס"ק א) לרב חיד"א כתב: "יש מקום שנודע מהני נשי כי הכלה בטבילה ראשונה קודם החופה מברכת שהחיינו. וחקרו בדבר, והנה אמת נכון שכך נהגו משנים קדמוניות. וידענו כי כמעט בכל תפוצות ישראל לא יש מנהג זה. וגם בעיר הלזו שנהגו לא נודע מי חכם הנריג כך. וידוע שהאחרונים הסכימו לעיל סימן כ"ח, שלא יברכו שהחיינו על מצות כסוי. ע"ש באורך. וכעת לא נמצא כתוב מנהג זה בשום ספר. רק כיוצא בה נשמע שנהגו הנשים לברך שהחיינו בהדלקת הנר לי"ט. והרב שאלת יעב"ץ ח"א סימן ק"ז, העלה דמנהג זה אין לו שרש וענף, ומ"מ אין למחזות בחזקת יד. ע"ש. ואין ספר הנז' בידי לע"נ. וכן אני אומר במנהג זה דיודיעוס שאין לברך וימחו בידך".

אבל בשאר הימים רשות ומאחר שבציקות של כותים או לא נשתמרה לשם מצה ממלא אדם כריסו מהם אין היכר בעשיית מצה. על בית חדש ועל כלים חדשים אמרי' בפרק הרואה (דף נד) אומר שהחיינו שעל קיום מצות או משום הנאה הוא בעצמו מברך ולא לאחרים הלכך אינו מברך זמן על דבר שהוא ב' כדאיתא בפרק א' דכתובות ובמגילה ב' הקורא את המגילה למפרע ומאחר שהיא באסיפת עם אין חייבין לברך ולא היא וב' מנחות נקמצות ובברכות בפרק כיצד מברכין (דף לו) [דף לז] היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר שהחיינו **שנתחנך לעבודת הזמן**. ב'פ' א' דשחיטת חולין והגי' בחולין קטן אוכל ואינו חולק ב'פ' טבול יום (דף צט) ויש לו הנאה בזה יאכל **קטן דעלמא המגיע לשנים ולשנרות אע"פ שמחוייב במצוה אין לו הנאה ואין שמחה ניכרת לא מברך זמן**. מילה שקבוע לה זמן אינו מברך זמן שטרודים בתינוק. ב'פ' א' דכתובות לא קים ליה אם יצא מכלל נפל. והזמן שהוא פחות מל' אינו חשוב לכך אינו מברך זמן על המילה. כי אם על הפדיון. וב'פ' הרואה הרואה את חבירו לשלשים יום מברך שהחיינו לכך בפדיון הבן היו נוהגין שמחזות ועל שמחזות תיקנו שהחיינו כמו הרגלים ולא היו ימים טובים לישראל כיום הכפורים כדאמרי' בשלהי תענית [דף כו] וב'פ' יש נוחלין (דף קכא) ובירושלמי דראש השנה ישראל מגלחין ורוחצין ולובשין לבנים בערב ראש השנה שהן זכאין בדין. קנה כלים. ירושלמי אפי' שחקים כאילו חדשים לו צריך לברך. ולומר זמן רשות כההיא דפ' בכל מערבין אפי' אקרא חדתא שהיא חשובה עליו. וכן על שמן שבא"י מברך

והיכי דלא נהיג לא נהיג והיכי דנהיג נהיג ואריך וחשש ברכה לבטלה ליכא לפע"ד כמ"ש לעיל". וא"כ החת"ס סבר שיש מקום לברך על תפילין עם תחילת הנחתם, ומשמע אפילו נהג באותה מצוה בקטנות כאשר הוא בר מצוה מברך שהחיינו.

ט. הכלבו (סי' עב) הביא כלל חדש בשם הראב"ד ז"ל: "זוה שאמרו ז"ל העושה סוכה או לולב לעצמו מברך שהחיינו בשעת עשייה דוקא כשהוא אותן לעצמו אבל עשאן לאחרים אינו מברך וכן מבואר בגמרא, ויש שואלין אמאי לא אמרו כן בעושה שופר או מצוה או מגילה, ולפי לשון הרמב"ם ז"ל אפשר לומר דה"ה לכלהו, אך הראב"ד ז"ל כתב דכל מצוה שיש בה הנאה כגון סוכה שמרחיב לבו וכן לולב מברך בעשייתה אך עשיית המצה הוא טורח וצער בעשייתה, וכן המגלה טורח בכתיבתה וכן עשיית השופר, ועוד שמפחידו זכירת הדין, וכן ציצית, והקשו עליו התוספות⁸ דגרסינן העושה ציצית או תפילין לעצמו מברך שהחיינו. ויש כתבו שבסוכה אף על פי שברך על עשייתה מברך על הכוס דהאי מצוה באפי נפשה והאי מצוה באפי נפשה, וכן נראה מדפסק בגמרא והלכתא סוכה ואחר כך זמן בסתמא ולא ביאר אם לא בירך בשעת העשייה מיהו ר"ש ז"ל פירש על מי שלא ברך בשעת העשייה שמברך סוכה ואחר כך זמן".

הראב"ד מחדש שמצוה שיש צער בעשייתה אין מברכים עליה.

מתבאר עד כה, כי אף שלפי רוב הראשונים אין לברך על תפילין, הרי לרמב"ם הן משום קניין והן כשמתחיל

ונראה ששיטת אותה עיר היא עפ"י שיטת הרמב"ם והרוקח (ומקורו במקריב מנחות בראשונה ע"י לעיל הערה 4).

וכתב בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' נה): "ויען בברכת שהחיינו רבו כמו רבו דעות שונות סברות עצמם שאין להם על מה שיסמוכו בש"ס וכבר כתבנו כל שא"א לומר בטלה דעתו והוא נהנה מצוה לברך, נ"ל הכרעת ס' פרי תואר סי' כ"ח [סק"ד] שכל מי שמתחנך תחלה לחיוב מצוה יברך, לא כמ"ש רוקח שעל כל מצוה מברך בחינוכה אלא הנכנס לחיוב מצות וע"כ יברך כל בר מצוה בתחלת הנחת תפילין על כל מצות שנתייד לעשות כל ימיו אע"ג שאותן שקבוע להן זמן יברך כל בהגעת (הלשון מוטעה וחסר, ונראה לתקן יברך על כל א' בהגעתו, וכהוא דאמרינן במנחות [ע"ה ע"ב] היה עומד ומקריב מנחות בירושלים מברך וכו', ועי' בלשון הפרי תואר שהועתק בליקוטי הערות) מברך שהחיינו ופירשו רש"י בכהן המתחנך לעבודה דאעפ"י שלא הניחו לעבוד עבודה עד שיהיה בן עשרים [כחולין כ"ד ע"ב] ואז כבר נכנס למצוה משנת י"ג מ"מ מתחנך אז למצות כהונה ומברך על כל מה שנתייד לעבוד עבודה כל ימיו, ולפי"ז י"ל דמנהג נשים בעירו שמברכים שהחיינו על טבילה ראשונה הורה גברא להן אחינוך כל מצות שהנשים רגילות בהם, והם בפרטות טבילה חלה והדלקה והיא מסתמא פוגעת בראשונה בטבילת מצוה ואיתתא לאו בת הנחת תפילין היא ע"כ מברכת שהחיינו על טבילה ראשונה שנכנסת לחינוך מצות נשים, כן יש ללמוד זכות שלא יהי' מנהג הדיוטות מטענת

8. ולהם היה בגירסתם (שלא כתוס' סוכה) ברייתא דתוספתא.

חבל נחלתו

לקיימה, ולרוקח משום שמתחנך לה פעם ראשונה מברכים שהחיינו.

י. הבית יוסף (או"ח סי' כב, א) הביא את פסק הטור לגבי ציצית ושאל לגבי תפילין וז"ל: "העושה ציצית לעצמו מברך שהחיינו. בתוספתא דברכות פרק אחרון (הט"ו) וכתבוהו התוספות בפרק התכלת (מב: ד"ה ואילו) ובנמוקי יוסף בהלכות ציצית (יא: ד"ה אמר רב). וכתב עליה ואם לא אמר בשעת עשיה אומר בשעת עטיפה ראשונה דהכי איתא בסוכה ולולב כדאיתא בדוכתייהו (סוכה מו.). וכן כתב הרמב"ם בפרק י"א מהלכות ברכות (ה"ט) כל מצוה שהיא מזמן לזמן כגון שופר וכו' וכן כל מצוה שהיא קנין לו כגון ציצית ותפילין וכו' וכן מצוה שאינה תדירה וכו' כגון מילת בנו וכו' מברך עליהם בשעת עשייתה שהחיינו ואם לא בירך על סוכה ולולב וכיוצא בהם שהחיינו בשעת עשיה מברך עליהם שהחיינו בשעה שיוצא ידי חובתו בהן וכן כל כיוצא בהן: **ויש לתמוה על רבינו שכתב גבי ציצית שמברך שהחיינו ולא כתב כן גבי תפילין** ורבינו הגדול מהר"י אבוהב כתב דסבירא ליה לרבינו דלא קיימא לן כהיא תוספתא אלא אינו מברך שהחיינו אלא **על מצוה שהיא מזמן לזמן** כדמשמע ממה שכתב בהלכות פסח סימן תל"ב גבי ביעור חמץ ומשום הכי לא כתב בתפילין שיברך שהחיינו, ומה שכתב בציצית שיברך שהחיינו אינו מטעם המצוה אלא מטעם קנה כלים חדשים (ברכות נד.). וכן כתב בעל העיטור (שער שלישי ח"ב) וזה לשונו ציצית לא קביע ליה זמן ולא מברכין עליה שהחיינו ומסתברא לן בשעה שקנה טלית ועושה בו ציצית מחדש מברכין שהחיינו דלא גרע מכלים חדשים עכ"ל".
מבואר מדבריו כי מבין שעל ציצית

מברך משום כלים חדשים ואילו על תפילין אין מברכים משום שאינם כלי חולין אלא מכשירים למצוה. והתוספתא סברה שעל כל מכשירי מצוה שהינם או קנאם מברך אבל הטור לא פסק כך. ועי' שו"ת הר צבי (או"ח א סי' כא).

יא. הב"ח (או"ח סי' כב, א) אף הוא תמה: "...ויש לתמוה למה לא פסק רבינו גם בתפילין ובמזוזה לברך שהחיינו והרמב"ם פסק לברך ונראה דרבינו נמשך אחר דעת התוספות בפרק לולב וערבה (סוכה דף מ"ו ד"ה העושה וכו' מברך) דאין מברך שהחיינו על עשיית תפילין אע"ג דמשמע מדבריהם דגם בציצית לא תקנו לא כתבו כך אלא לפי שלא מצאו בתלמוד לברך על זה ורבינו לפי שמצא בתוספתא שפסק כך לגבי ציצית כתבה בספרו וסבירא ליה דבציצית ודאי כיון שעל ידה יזכור כל מצות השם איכא שמחה בפעם ראשון כשלבשו, מה שאין כן בתפילין **כיון דצריכין גוף נקי ואיכא מורא ועונש ליכא שמחה והוא הדין במזוזה ליכא שמחה טפי מבשאר מצוה**. ומהר"י אבוהב כתב דטעם רבינו הוה מטעם קנה כלים חדשים כמו שכתב בעל העיטור ויש לתמוה דא"כ אף בלא ציצית חייב לברך כדלקמן בסימן רכ"ג ותו דמשמע מלשון רבינו והרמב"ם דמטעם עשיית ציצית מחדש מברך אע"ג דהמלבוש הוא ישן, לכן נראה כדפירשתי דסבירא ליה לרבינו **דכל העושה ציצית מחדש אפילו בכלי ישן מברך בפעם ראשונה שהחיינו**".

הב"ח מבאר את טעמו של הטור משום ההבדל שבין ציצית לתפילין, בתפילין צריכים גוף נקי ויש מורא ועונש בהנחתם וכן במזוזה אין שמחה, אולם בציצית יש שמחה שמזכירות לו את חיוב קיום כל

שהוא ראוי ללבוש אז מברך שהחיינו אבל אם קנה בגד ועשה ממנו מלבושים אז מברך בשעת לבישה וכמ"ש סי' ת"ד ס"ב והכא כיון שעושה בו ציצית מברך אגב בשעת עשיית המצוה". ועולה מדבריו שעל מצוות שאינן תדירות (גדר שלישי ברמב"ם) פסק הב"י כרמב"ם אבל לגבי הגדר השני אינו מסכים, ולכן משמע שלב"י אין מברך על תפילין.

יג. הרמ"א פסק ביורה דעה (סי' כח ס"ב): "מי ששחט פעם הראשון, מברך שהחיינו על הכיסוי אבל לא על השחיטה, דמזיק לבריה (במנהגים ישנים בשם רבי ידידיה משפירא)".

והש"ך (י"ד סי' כח ס"ק ה) ניסה לבאר את שיטת הב"י והרמ"א: "מברך שהחיינו כו' – ז"ל הגהת מנהגים שהביא בד"מ דכסוי הוי מצוה כדאמרינן בזכות שאמר אברהם ואנכי עפר ואפר זכו בניו לשני מצות והוי כמו ציצית וסוכה דמברך שהחיינו כן מפורש בה"ש ר' ידידי' משפירא עכ"ל, וצ"ע דהא גבי ציצית קי"ל דאין מברך שהחיינו אלא א"כ קנה בגד חדש מטעם דקנה כלים חדשים כמו שנתבאר בא"ח סי' רכ"ג אבל בעושה ציצית בבגד ישן אינו מברך שהחיינו כמ"ש הבעל העיטור ומהר"י אבוהב וד"מ בא"ח סימן כ"ב וכ"כ בש"ע ובלבוש שם והכי משמע נמי בתוס' פ' לולב וערבה (דף מ"ו ע"א) ד"ה העושה סוכה שכתבו הטעם דאין מברכין שהחיינו אציצית ותפילין משום דלא תקנו שהחיינו אלא אמצוה שיש בה שמחה, וא"ל דכסוי דכיון דבזכות אנכי עפר ואפר הוא חשוב שמחה דהא אדרבה אמרי' בפ' כ"ה (סוף דף פ"ח) אמר רבא בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר זכו בניו לשתי מצות אפר פרה ועפר סוטה וליחשוב נמי עפר כסוי הדם התם הכשר

המצוות ולכן מברך בפעם הראשונה שלובשה. ומביא את דברי מהר"י אבוהב המובא בב"י.

ומוסיף הב"ח שמהרש"ל כתב שהלכה כרב שרירא גאון שאין מברכים על כלים חדשים ודוחה זאת מדברי הר"ן.

יב. בשולחן ערוך (או"ח סי' כב ס"א) פסק: "קנה טלית ועשה בו ציצית, מברך שהחיינו, דלא גרע מכלים חדשים. הגה: ואם לא בירך בשעת עשייה, מברך בשעת עטוף ראשון (מיימוני נ"ט)". ולגבי תפילין לא פסק שמברך שהחיינו.

הט"ז (ס"ק א) דוחה את דברי מהר"י אבוהב מתוך דיוק דברי הטור שכתב לברך על הציצית ולא על הטלית וא"כ אין הברכה מצד קנין כלי חדש אלא מצד המצוה. וממילא הוא מוסיף שיש לדייק שגם על תפילין מברך בפעם הראשונה. ולאחר שמביא דברי חמיו הב"ח מסיק: "ומ"מ בין בציצית בין בתפילין יש לברך בפעם ראשונה שמברך עליהם שהחיינו כמ"ש רמ"א בי"ד סי' כ"ח לענין כיסוי הדם, ומינה לכל מצות שאדם עושה בפעם ראשון מברך שהחיינו כנ"ל".

המגן אברהם (ס"ק א) הקשה על סתירה לכאורה בין פסקי מרן הב"י: "מכלים חדשים – אבל אין מברך שהחיינו על המצוה כיון דאינו בא מזמן לזמן ומ"מ צ"ע דבי"ד סי' כ"ח כתוב בהג"ה דמברך שהחיינו על הכיסוי, ובסימן רס"ה ס"ז כתב דמברך שהחיינו במילה ובפדיון הבן וצ"ל דהנהו לא שכיחי כ"כ, וע' בח"ש שכתב קצת מזה. אך ק' דעל כלים חדשים צריך לברך בשעת הקנין כמ"ש סי' רכ"ג ס"ד ולמה כ' ועשה בו ציצית וצ"ל דמיירי שלא בירך בשעת הקנין, א"נ דוקא כשקונה בגד כמות

חבל נחלתו

והוא דברי תוס' ובע"ה הנ"ל **ובש"ע שם כ' דברי הרמב"ם** ובהג"ה כ' דברי תוס' ובע"ה אבל בהג"ה סי' כ"ח ס"ב כ' כדברי הרמב"ם **ודברי הרמב"ם הן עיקר** דהוכחות תוס' אין מוכרח כנ"ל וכ"ש לדחות מה שמפורש בתוספתא להדיא וכ"כ ב"י בי"ד סי' רס"ה בשם הרשב"א דמדינא יש לברך כמו בפדיון הבן רק מהלל קשה כמ"ש תוס' דסוכה שם וגם תירוצם אין מספיק דכ"ש בהלל דיש בו שמחה וצ"ל הטעם דהלל אינו מצוה בפ"ע כמ"ש בע"פ אפשר ישראל עושין פסחיהן ונוטלין לולביהן כו' וכן דעת הטור כאן כהרמב"ם שכ' לשון התוספתא אות באות ומה שהקשה ב"י דלמה לא כ' הטור ג"כ בתפילין ועפ"ז כ' מהרי"א וב"י דס"ל להטור כבע"ה וליתא דשהחיינו לא מברך אלא העושה לעצמו דוקא כמ"ש הרמב"ם שם וכ"כ תוס' ורש"י בסוכה שם וכמ"ש בגמ' שם העושה כו' לעצמו וכ"ה בתוספתא שם בכל המצות לעצמו וכ"כ הטור כאן וזה אינו בתפילין שרגיל הוא דהסופר עושה וכמ"ש בחולין ט' א' ד"ה ואידך כו' כדאמר כו' ובציצית צ"ל כפירש"י שם".

עולה מהגר"א שהשו"ע פסק כשיטת הרמב"ם, וסובר הגר"א שהיא השיטה הנכונה להלכה ובכך מיתרצות השאלות.

טו. הלבוש (או"ח סי' כב ס"א) **פסק כשו"ע ומסבירו:** "אבל העושה ציצית בטלית ישן שיש לו, אנ"ג שלא היו בו ציצית כבר מעולם, אין צריך לברך שהחיינו, דהא עשיית ציצית לא קביע ליה זמן, וכל שאינו תלוי בזמן שבא מזמן לזמן אינו מברך עליו שהחיינו, שאין שייך לומר שהחיינו לזמן הזה שאין תלוי בו. ומשום שמחה נמי ליכא, שאין שמחה בציצית לבדן בלא טלית, והרי הטלית הוא ישן: הג"ה **והיינו טעמא שאין**

מצוה איכא הנאה ליכא ואמר רבא בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לב' מצות לחוט של תכלת ורצועה של תפילין ע"כ והכי משמע נמי ממ"ש הר"ן שם **הטעם דלא מברכין שהחיינו אתפילין משום דלא מזמן לזמן קאתי** וכ"כ הרשב"א בתשובה סי' קכ"ו, **א"כ כ"ש כסוי** ועוד נראה דאפילו להרמב"ם פ"א מהלכות ברכות דמברכין שהחיינו אציצית ותפילין היינו מטעמא דכתב שם מפני שהם מצות שהם קנין לו משא"כ בכסוי ומצאתי ברוקח סימן שט"א שכתב בשם ריב"ק משפירא כל מצוה שעל האדם לעשות ולא עשאה ומתחנך לכתחלה צריך לברך שהחיינו והביא ראיה מדאמרינן במנחות (דף ע"ה) היה עומד ומקריב מנחות בירושלים ואמר שהחיינו שנתחנך לעבודת הזמן עכ"ל **ואפשר ע"ז סמכו לברך בכסוי** אבל צ"ע לפ"ז אמאי לא מברכין בציצית ותפילין ושאר מצות שמתחנכים בהו וכן אין מברכין שהחיינו על קדושי אשה או נשואיה כמ"ש מהרי"ק שורש קכ"ח וכן על מזוזה כדלקמן ר"ס רפ"ט אלא ע"כ ס"ל דאפילו במצוה שמתחנכים בה אין מברכין שהחיינו כל שאין זמנה קבוע וכדעת התוס' והר"ן והרשב"א הנ"ל ומפרשי' ההיא דמקריב מנחות כמ"ש התוס' והרשב"א בחדושי פ' כיצד מברכין דהיו כ"ד משמורות ואין מתחדשות יותר מב' פעמים בשנה וכיון שיש להן זמן קבוע מברך שהחיינו עכ"ל הא לא הכי לא וא"כ ה"ה בכסוי וצ"ע".

יד. **בביאור הגר"א (או"ח סי' כב ס"א) סקר את השיטות השונות לגבי ברכת שהחיינו ומסיק:** "וע' י"ד סי' רס"ה בטור וז"ל כתב הרמב"ם שאבי הבן מברך שהחיינו על כל מילה ובע"ה כ' שאין לו לברך וכ"כ ר"י

עצמו להתחייב שהחיינו מצד אחר ויכוין לפטור גם את זה בפרט אם הוא לובש עתה התפילין פעם ראשונה בימי חייו בודאי יראה לעשות עצה זו דיש פוסקים שסבורים דעל כל מצוה שאדם עושה פעם ראשונה בימי חייו יברך שהחיינו. עיין בת"ש ביו"ד בסימן כ"ח ובפמ"ג שם ובא"ד בסי' זה. ומהגר"א בסימן זה משמע שאינו סובר כהרוקח בזה.

ונראה שכך ראוי לנהוג. וכן נהגנו שבני התעטף בטלית בראשונה ביום הבר מצוה לפני הנחת תפילין והתכוין בברכת שהחיינו אף על התפילין. והראוני שהגרש"ז אויערבאך נהג להקנות את התפילין לבניו לפני ההנחה הראשונה ביום בר המצוה ובכך הם כקנו כלים חדשים ומתחייבים בשהחיינו⁹.

טז. ועי' בשו"ת יהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' רפב) שדן ב"ציבור שכתבו ס"ת חדש אם בתחילה חיינו לקרות בו ביום ש"ק הבע"ל ריש ירחא תליתאי יברכו ברכת שהחיינו או ברכת הטוב והמטיב או לא".

ומסיק שמן הראוי לברך שהחיינו. ולאחר שמביא הרבה דעות אחרונים כתב בסיום דבריו: "שוב זיכני ה' בס' תשרי מהר"י בי' רב רבו של הבי" סוף ספרו סי' ס"ד ד' תשרי גאונים על רזא דנא בכותב ס"ת לעמו מה מברך ואימתי. שלמה בן עזרא. יוסף אישקאפה. שלמה אלגאזי. יצחק נסים בן גאמיל. והעלו לברך רק שהחיינו ולא הטוב והמטיב, ובשנה שעולה לקרות בו בפעם ראשון ומהר"ש אלגאזי מסתבר ליה טפי

מברכין על תפילין חדשים שהחיינו, או שאר ענייני מצוה, שאין בקניית המצות שמחה ואינה מזמן לזמן. ועיין לעיל סימן רכ"ג סעיף א' ובסימן תל"ב [ס"א].

והאליה רבה (ס"ק ב) סיכם את דעות האחרונים ומביא: "וסיים הט"ז וזה לשונו, ומ"מ דבין בציצית ובין בתפילין יש לברך שהחיינו בפעם ראשונה כמו בכיסוי הדם, ומינה לכל מצוה שאדם עושה בפעם ראשון מברך שהחיינו עכ"ל. משמע דכולי עלמא מודים בזה שמברך בפעם ראשון שמחנך בה, דלא כש"ך ליו"ד שם ותשובת חות יאיר סי' רל"ז שכתבו בפשיטות דאין מברכין. ועוד דנ"ל להוכיח מב"ח סי' כ"ט [ס"ב] דלא אמרינן ספק ברכות להקל בברכת שהחיינו". ועי' ברכ"י ושע"ת לאו"ח סי' כב.

המשנ"ב באר את פסיקת השו"ע לפי ביאור הב"י לטור. ובביאור הלכה הוסיף: "עיין במ"ב סק"ב ועיין בב"י דכל זה הוא דעת בעל העיטור. ודע דאף דלכתחלה בודאי יש לנהוג כן אחרי דדעת השו"ע ועוד כמה וכמה מהאחרונים דפסקו כן כהעיסור, מ"מ לאו מילתא דפסיקתא הוא דהע"ת והט"ז פסקו כהרמב"ם והביאם הא"ר והגר"א בביאוריו פוסק ג"כ כהרמב"ם דצריך לברך שהחיינו גם על תפילין מחדש [וכ"ז אם עשה אותם בעצמו אבל אם קנה התפילין מהסופר וכן לענין הציצית אם הטילם אחר בבגדו משמע מהגר"א שם דאף לדעת הרמב"ם אין צריך לברך שהחיינו אם לא שקנה עתה הטלית מחדש דצריך לברך מחמת כלים חדשים] ע"כ מהנכון שיכניס

9. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל רב העיר העתיקה ירושלים: משום שווי הממון שקבלו במתנה. משא"כ בקונה תפילין בממונו שאין כאן הנאת ממון אלא הנאת מצוה בלבד.

חבל נחלתו

עש"ה. והברכי יוסף סי' ע"ר אות ח' כ' וז"ל במקומינו המברך שהחיינו לובש בגד חדש בעת ההיא לפי שיש חולקין ועד"ש. [נ"ל שהוא בר"ת ועי' דין שהחיינו או ועי' דברי שאלות] בסוף תשו' מהר"י בי רב כו' וכ"כ עוד שם בסוף הסי' ועי' תשו' ח"ס חא"ח סי' קנ"ד.¹⁰

מסקנה

נראה שנער הנכנס למצוות צריך לברך שהחיינו על תפילין כאשר מניחם בפעם הראשונה כשהוא בר מצוה. ואם הוא מסתפק יקח חולצה חדשה או טלית חדשה ויתכוין אף למצות התפילין שהתחדשה לו.

ברכה הטוב וכו' ומברך שתיהן יעו"ש בארוכה והנאני בחנן ה' שכונתי האמת להלכה ולמעשה, וגדולי אחרונים הנ"ל (=שהובאו בתשובתו) כולם לא ראו תשו' מהר"י בי רב הנ"ל.

וכן בסימן הבא כתב מהר"י אסאד: "שאיילת קמאי הוא בסוף ספר שו"ת מוהר"י בי רב סי' ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה מוה' יוסף אישקפה ושלמה בן עזרה ושלמה אלגאזי יצחק ניסים בן גאמיל כולם ביארו בארוכה והסכימו לדעת אחת הלכה זו למעשה שצריך לברך ברכת שהחיינו ודוקא בשעת הקריאה היינו כשעולה הוא לקרות בו יברך ברכת התורה תחילה ואחר כך יברך שהחיינו בקול ברוב עם הדרת מלך אח"כ קורא ומברך לאחריה וכמו בקריאת מגילה

סימן ג

תפילין דרבינו תם

והיה אם שמוע' נמצאת בפרשת עקב שבספר דברים. בכל פרשה מפרשיות התפילין מצוין בפירוש כגון: פרשת 'קדש לי' – 'והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך'. וכן בפרשת 'והיה כי יביאך' – 'והיה לך לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך'. ב. המחלוקת בין רש"י לר"ת היא במקום הנחתם של הפרשיות בבתי

א. בתוך בתי התפילין מונחות ארבע פרשיות של התורה, אותן ארבע פרשיות מונחות גם בתפילין של יד וגם בשל ראש. ארבע הפרשיות הן: א. קדש לי (שמות יג, ב-י). ב. והיה כי יביאך (שמות יג, יא-טז). ג. שמע (דברים ו, ד-ט). ד. והיה אם שמוע (דברים יא, יג-כא). 'קדש לי' ו'והיה כי יביאך' מופיעות בפרשת בא שבחומש שמות. 'שמע' בפרשת ואתחנן שבספר דברים

10. הערת הגר"י אריאל רב העיר רמת גן: ברכת שהחיינו על קיום מצוה לראשונה כגון בר מצוה המניח תפילין לראשונה בחייו. שמעתי ממו"ר הרצ"י קוק זצ"ל מעשה רב שאביו מרן הרב זצ"ל הורה לאדמו"ר מגור, שבביקורו בארץ התכבד להפריש תרו"מ לראשונה בחייו, לברך שהחיינו. והאדמו"ר מגור קבל את הוראתו של הרב כרבה של ירושלים וברך שהחיינו.